

Utökad grustäkt i Tärnsjö

Arkeologisk utredning

Skärsjö 1:3, Nora socken, Heby kommun, Uppsala län

SAU rapport 2015:19

Kerstin Westrin

SAU rapporter 2015:19
ISSN 1652-9448
©SAU 2015

UTGIVNING OCH DISTRIBUTION

Societas Archaeologica Upsaliensis
Thunbergsvägen 5B, 752 38 Uppsala
post@sau.se
www.sau.se

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr och datum för tillstånd:

431-2388-14, 2015-04-30

SAU:s projektbeteckning: 1154

Uppdragsgivare: Tärnsjö Grus AB

Belägenhet

LANDSKAP: Uppland

LÄN: Uppsala

KOMMUN: Heby

SOCKEN: Nora

FASTIGHET: Skärsjö 1:3

KOORDINATER: E607899 N6674800

HÖJD: 70-75 m ö h

Undersökningen

TYP AV UNDERSÖKNING: Arkeologisk utredning

DATUM I FÄLT: 2015.08.11-2015.08.13

UNDERSÖKT YTA: 3,5 hektar

KOORDINATSYSTEM: SWEREF99 TM

HÖJDSYSTEM: RH 2000

INMÄTNINGSSYSTEM: RTK-GPS

Personal: Kerstin Westrin (projektledare), Michel Guinard

OMSLAGSBILD: Del av undersökningsområdet med Mjölkört och grävmaskin. Foto: K.Westrin

ALLMÄNT KARTMATERIAL:

©Lantmäteriet Medgivande MS2007/04080

DIGITALA PLANER: Kerstin Westrin

LEKTÖR: Jonas Wikborg

LAYOUT: Susanna Eklund

TRYCK: SAU

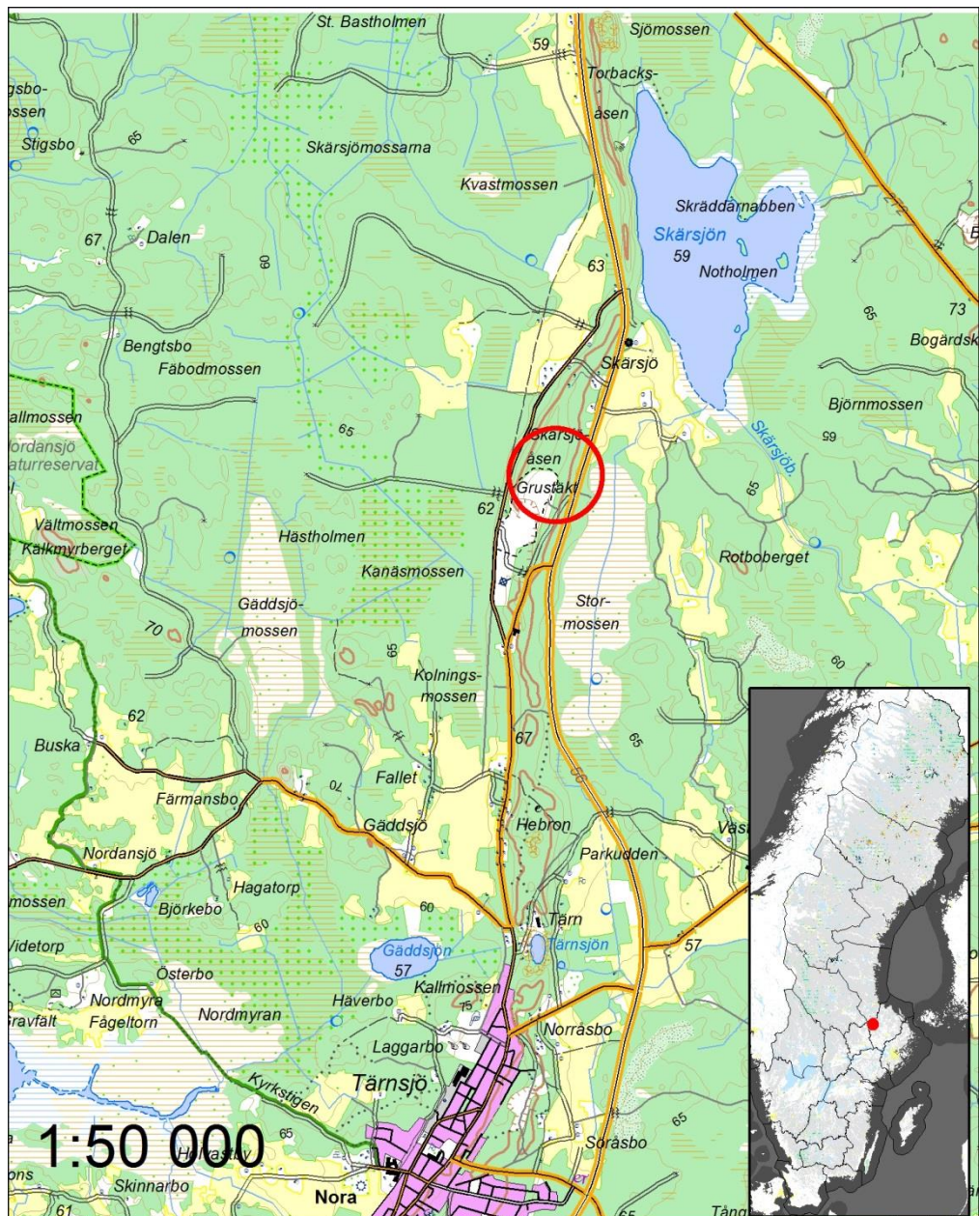
Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	6
Antikvarisk bakgrund	6
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Undersökningen	7
Metod och genomförande	7
Undersökningsresultat	8
Slutsats och utvärdering	10
Referenser	10
Bilagor	11

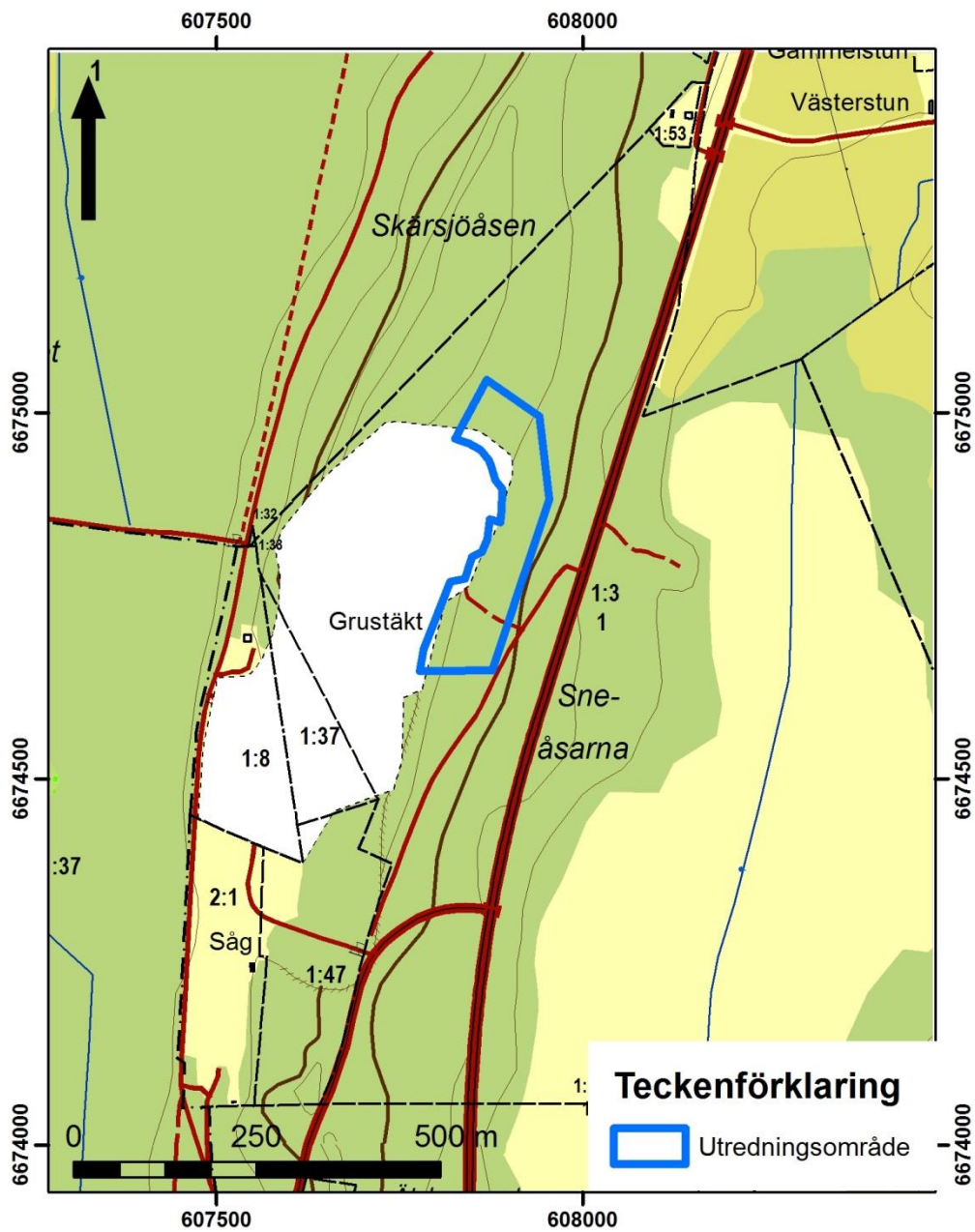
Sammanfattning

Societas Archaeologica Upsaliensis har efter beslut av Länsstyrelsen i Uppsala län utfört en arkeologisk utredning i Tärnsjö, Nora socken, Heby kommun. Anledningen till utredningar var att Tärnsjö Grus AB ansökt om en utökning av grustäkt.

Utredningen omfattade kartstudier, provgroppgrävning och sökschaktning. Resultatet blev en ny lämning, en kolframställningsplats i form av en kolbotten efter resmilla.

Figur 1. Utdrag ur Terrängkartan med undersökningsområdet markerat. ©Lantmäteriet Gävle. Medgivande MS2007/04080. Skala 1:50 000.

Figur 2. Utredningsområdet. Skala 1:10 000.

Inledning

På uppdrag av Länsstyrelsen i Uppsala län genomförde SAU en arkeologisk utredning under perioden 11-13 augusti 2015 inom fastigheten Skärsjö 1:3 i Heby kommun. Anledningen till utredningen var att Tärnsjö Grus AB ansökt om en utökning av en grustäkt.

Länsstyrelsen gör bedömningen att det inom utredningsområdet finns potential för att finna oregistrerade lämningar från framförallt stenålder, men också lämningar från utmarksbruk under historisk tid.

Syftet med utredningen var att konstatera om det fanns fornlämningar eller andra kulturhistoriska lämningar inom utredningsområdet.

Arbetet utfördes av Kerstin Westrin (projektledare) och Michel Guinard.

Antikvarisk bakgrund

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet är ca 3,5 hektar stort. Det ligger inom ett parti, benämnt Skärsjöåsen, av en längre åssträckning utmed den västra sidan av väg 56 mellan samhället Tärnsjö i norr och den lilla orten Skärsjö i söder. I väster angränsar en befintlig grustäkt till utredningsområdet.

Terrängen inom utredningsområdet utgörs av skogsmark i en östsluttning, i de högre delarna är marken stenig och övergår i sandigt åsmaterial i de lägre. Höjden över havet i utredningsområdet varierar från 75 och till 85 meter. Öster och väster om utredningsområdet finns skogsmark med mossar.

På åsen, både norr och söder om utredningsområdet, finns registrerade boplatser från stenåldern. Fynd av skärvsten, brända ben och kvarts har hittats på boplatserna Nora 499 och 451 som ligger cirka 2 kilometer längre norr ut. Inne i samhället Tärnsjö finns Nora 17:1 med fynd av slagen kvarts, flinta och en del av en löpare. Denna lokal ligger cirka 3 kilometer söder om utredningsområdet. I åkermarken både söder och norr om utredningsområdet finns en handfull registrerade stenyxor. På Tärnsjös hembygdsgård förvaras ett stort antal stenyxor som hittats i trakten (personligt besök 2015 05 22). Även om fyndplatserna för dessa inte alltid är närmare kända, visar de ändå på en omfattande aktivitet i området under stenåldern. Det finns även ett mindre antal registrerade sentida lämningar av utmarkskaraktär, såsom tjärdal och kolningsanläggningar.

Undersökningen

Metod och genomförande

Utredningsarbetet inleddes med en kart- och arkivstudie. Därefter genomfördes fältarbetet vilket omfattade fältinventering, maskinavbaning samt provrutsgrävning. I fält kunde det konstateras att cirka 1,7 hektar av undersökningsområdets västra del var stört av tidigare schaktning och kvarliggande sandhögar.

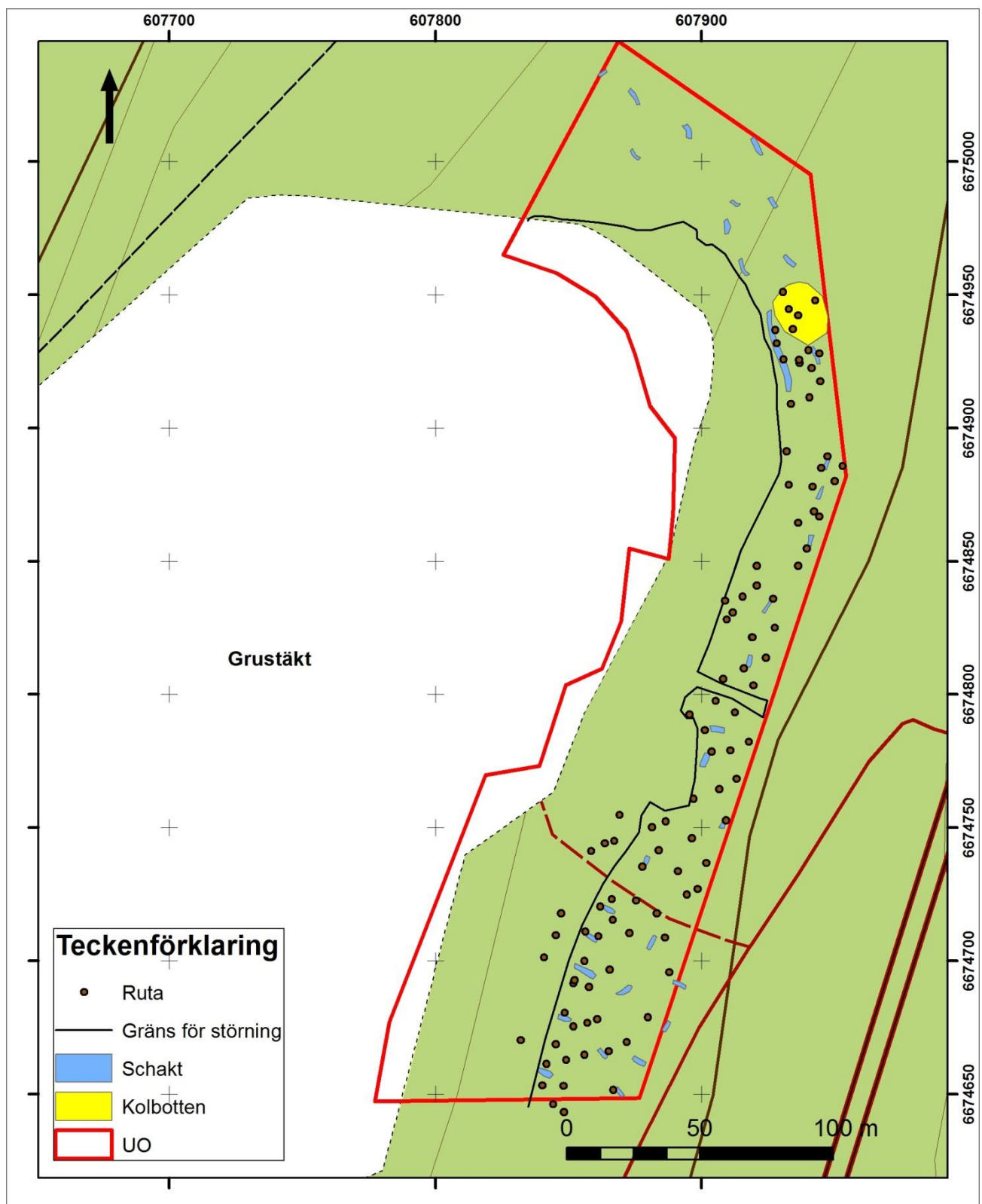
Figur 3. Undersökningsområdets södra del med stört område. Foto K.Westrin.

Undersökningsresultat

De historiska kartorna visade på ett orört skogsområde. En studie av strandlinjeförskjutningen visar att redan 6 000 f Kr var den högsta höjden av utredningsområdet en mindre ö långt ut i havet. Ön växte under senmesolitikum till en långsträckt större ö i en ytterskärgård (bilaga 3). Vid övergången till neolitikum har området utgjort en långsträckt höjd mellan flera sjöar. De naturgeografiska förutsättningarna för bosättningar under stenåldern kan således bedömas som mycket goda. Fornlämningsbilden i området uppvisar ett antal stenålderslokaler, varav flera på den aktuella åssträckningen.

Vid en okulär inventering av hela området kunde inga bra boplatslägen identifieras utifrån topografiska förutsättningar varför provgrovsgrävning och schaktning utfördes över hela det ostörda utredningsområdet. Den nordligaste delen var för stenig för provgrovsgrävning varför endast sökschaktning gjordes där.

Endast en lämning påträffades, en kolframställningsplats i form av en kolbotten efter resmila (A 673.)

Figur 4. Undersökningsområdet med schakt, provrutor samt den påträffade kolbotten.
Skala 1:2000.

Slutsats och utvärdering

Den arkeologiska utredningen resulterade i upptäckten av en kolbotten efter en resmila vilken visar att området används för utmarksbruk under historisk tid.

De naturgeografiska förutsättningarna och den tidigare fornlämningsbilden i området indikerade att stenålderslokaler skulle kunna finnas i utredningsområdet.

Efter genomförd provgrovsgrävning och sökschaktning konstaterades dock att inga spår av mänsklig aktivitet från förhistorisk tid kunde identifieras.

Referenser

FMIS = Fornsök, www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html

Historiska kartor = Lantmäteriet

historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html

Historiska strandlinjer, Jordartskarta = SGU,

Maps2.sgu.se/kartgenerator/maporder_sv.html

Historiska kartor

Akt	Enhet/blad	Typ	År	Arkiv
J133-12H5c62	Skärsjö	Ekonomiska kartan	1960	Rikets allmänna kartverks
	Skärsjö 1	Storskifte	1801	Rikets allmänna kartverks

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Bilaga 2. Ruttabell

Bilaga3. Strandlinjen 7000BP

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Längd	Bredd	Djup	Jordkaraktär i botten
343	5,5	1,5	0,7	sorterad sand
350	4	1,5	0,3	sand
358	5	1,3	0,4	sand
365	4,5	1,5	0,3	sand
373	30	2	0,4	sand och med sten i N delen
388	7	1,5	0,4	sand med sten
394	6,5	1,5	0,4	sand med sten
402	6,5	1,5	0,4	sand med sten
412	5,5	2	0,4	sand med sten
420	3,5	1,5	0,3	sand med sten
428	4,5	1,5	0,3	sand med sten
436	7	2	0,4	sand med sten
444	4,5	1,5		sand med sten
452	5	1,5	0,3	sand med sten
460	6,5	1,5	0,4	sand med sten
468	3,5	1,5	0,3	sand med sten
582	6	2	0,3	sand

612	5	1,5	0,3	sand
620	9	2,5	1,0	sorterad sand
629	6	1,5	0,3	sand
637	4	1,5	0,3	sand
643	5	1,5	0,3	sand
651	5,5	1,5	0,3	sand
659	4	1,5	0,3	sand
667	5,5	1,5	0,3	sand

Bilaga.2 Ruttabell

Rutnummer	Rutstorlek	Jordkaraktär	Djup m
200	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
201	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
202	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
203	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
204	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
205	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
206	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
207	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
208	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
209	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
210	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
211	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
212	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
213	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
214	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
215	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
216	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
217	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
218	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
219	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
220	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
221	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
222	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
223	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
224	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
225	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
226	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
227	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
228	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
229	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
230	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
231	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
232	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2

233	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
234	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
235	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
236	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
237	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
238	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
239	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
240	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
241	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
242	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
243	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
244	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
245	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
246	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
247	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
249	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
250	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
251	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
252	Ruta 0,25x0,25	sand	0,5
253	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
254	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
255	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
256	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
257	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
258	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
259	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
260	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
261	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
262	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
263	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
264	Ruta 0,25x0,25	sand	0,1
265	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
266	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
267	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
268	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
269	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
270	Ruta 0,25x0,25	sand o sten	0,2

271	Ruta 0,25x0,25	sand med lite sten	0,2
272	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
273	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
274	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
275	Ruta 0,25x0,25	sand med sten	0,2
276	Ruta 0,25x0,25	sand med sten	0,2
277	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
278	Ruta 0,25x0,25	sand med lite sten	0,2
279	Ruta 0,25x0,25	kol och sand	0,1
280	Ruta 0,25x0,25	kol och sand	0,1
281	Ruta 0,25x0,25	kol och sand	0,1
282	Ruta 0,25x0,25	kol och sand	0,1
283	Ruta 0,25x0,25	kol och sand	0,1
284	Ruta 0,25x0,25	sand	0,15
285	Ruta 0,25x0,25	sand	0,15
286	Ruta 0,25x0,25	sand	0,15
287	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
288	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
289	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
290	Ruta 0,25x0,25	sand	0,35
291	Ruta 0,25x0,25	sand	0,35
292	Ruta 0,25x0,25	sand	0,35
293	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
294	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
295	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
296	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
297	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
298	Ruta 0,25x0,25	sand	0,35
299	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
300	Ruta 0,25x0,25	sand	0,2
301	Ruta 0,25x0,25	sand	0,15

Bilaga 3. Karta över området med strandlinjer 7000BP (ca 5050 f. Kr.)

